

**2^η Πανελλήνια Μαθητική Προσομοίωση Επιτροπών του ΟΗΕ
για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου**

«Μαθητές σε ρόλο Διπλωμάτη»

Οδηγός Μελέτης

**Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου
«Το δικαίωμα στην ελευθερία της έκφρασης»**

**Πρόεδρος: Γκανά Χρυσούλα
Αντιπρόεδρος: Τσιούρη Ιωάννα**

Πίνακας περιεχομένων

1. Καλωσόρισμα από το Προεδρείο	3
2. Ιστορική επισκόπηση: ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών και το Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα	4
3. Η Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου: ρόλος και αρμοδιότητες	4
4. Άρθρο 19 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα	5
5. Ανάλυση του Άρθρου 19 σύμφωνα με το Γενικό Σχόλιο	5
5.1. Ελευθερία της Γνώμης (Άρθρο 19 παρ. 1)	6
5.2. Ελευθερία της Έκφρασης (Άρθρο 19 παρ. 2)	6
5.2.1. Ελευθερία του Τύπου και τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης	6
5.2.2. Ελευθερία της Έκφρασης και Πολιτικά Δικαιώματα	7
5.3. Η εφαρμογή του άρθρου 19 παρ. 3	7
5.3.1. Περιορισμός του πεδίου εφαρμογής της ελευθερίας της έκφρασης σε συγκεκριμένες κατηγορίες	9
6. Ερωτήσεις προς τους συμμετέχοντες	9
7. Ενδεικτικές επιλογές για πρόσθετη μελέτη	10
8. Βιβλιογραφία	10
9. Ηλεκτρονικές πηγές	11

1. Καλωσόρισμα από το Προεδρείο

Αγαπητοί συμμετέχοντες,

Θα θέλαμε να σας καλωσορίσουμε στην Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου και να σας συγχαρούμε για τη συμμετοχή σας στην 2η Πανελλήνια Μαθητική Προσομοίωση Επιτροπών του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, «Μαθητές σε Ρόλο Διπλωμάτη». Είμαστε σίγουρες ότι θα έχετε την ευκαιρία να συμμετάσχετε σε έναν πολύ δυνατό και αποτελεσματικό διάλογο, να παράγετε σωστές, καίριες και εφικτές λύσεις για το ζήτημα που θα διαπραγματευτείτε, αλλά και να ζήσετε μια πραγματικά αξέχαστη εμπειρία!

Το θέμα που θα μελετήσουμε, δηλαδή το Δικαίωμα στην Ελευθερία της Έκφρασης, μπορεί αρχικά να ακούγεται δύσκολο ως θέμα προς συζήτηση, όμως ελπίζουμε πως ο παρών Οδηγός Μελέτης θα είναι ένα καλό εργαλείο διαβάσματος και θα σας δώσει το έναυσμα για περαιτέρω έρευνα πάνω στο θέμα. Ωστόσο, είναι πολύ σημαντικό να γνωρίζετε πολύ καλά την πολιτική της χώρας που εκπροσωπείτε.

Στις επόμενες σελίδες, θα προσπαθήσουμε να αναλύσουμε επαρκώς το θέμα της Επιτροπής και έτσι να σας βοηθήσουμε στην προσπάθεια σας να κατανοήσετε και να χειριστείτε τυχόν επιμέρους ζητήματα. Πρόκειται για ζητήματα εξαιρετικής σημασίας για το μέλλον των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τόσο από πλευρά κρατικής όσο και διακρατικής προστασίας. Η κρατική αντιμετώπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων μπορεί και πρέπει να βελτιωθεί, καθώς τα προβλήματα και οι κρίσεις που ανακύπτουν στον υπό συζήτηση τομέα δοκιμάζουν ολοένα και περισσότερο την ενότητα και τις σχέσεις των Κρατών. Για το λόγο αυτό, οποιαδήποτε ενέργεια για την περαιτέρω προστασία των δικαιωμάτων, τη δεδομένη στιγμή, θεωρείται υψίστης σημασίας και πρέπει να τεθεί υπό συζήτηση. Για οτιδήποτε χρειαστείτε, μην διστάσετε να επικοινωνήσετε μαζί μας! Θα θέλαμε να σας ευχαριστήσουμε για το ενδιαφέρον σας και αναμένουμε να σας γνωρίσουμε όλους από κοντά τον Δεκέμβριο!

Με εκτίμηση,

Χρυσούλα Γκανά, Πρόεδρος

Ιωάννα Τσιούρη, Αντιπρόεδρος

2. Ιστορική επισκόπηση: ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών και το Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα

Ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ) αποτελεί έναν παγκόσμιο διεθνή οργανισμό, που συστάθηκε από 51 ιδρυτικά κράτη (ανάμεσα στα οποία και η Ελλάδα) στο Σαν Φρανσίσκο στις 26 Ιουνίου του 1945 και τέθηκε σε ισχύ στις 24 Οκτωβρίου του ίδιου έτους, μετά την κύρωση του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών από τα κοινοβούλια των κρατών μελών. Σήμερα αριθμεί 193 κράτη μέλη. Οι σκοποί του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών καταγράφονται στο άρθρο 1 του Χάρτη, με την παράγραφο 3 να εντάσσει σε αυτούς την «ανάπτυξη και ενθάρρυνση του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων χωρίς διάκριση φυλής, φύλου, γλώσσας ή θρησκείας».

Βασισμένη στους σκοπούς αυτούς, η Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ υιοθέτησε στις 16 Δεκεμβρίου 1966, το Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα το οποίο κατοχυρώνει νομικά στο διεθνές πεδίο μια σειρά θεμελιωδών δικαιωμάτων του ανθρώπου.¹ Ως διεθνής σύμβαση, το Σύμφωνο δεσμεύει όλα κράτη μέρη που το έχουν υπογράψει και επικυρώσει. Συνολικά 168 κράτη μέρη δεσμεύονται από τις διατάξεις του. Το Σύμφωνο συνοδεύουν και δυο Προαιρετικά Πρωτόκολλα, τα οποία επίσης δεσμεύουν όσα κράτη τα έχουν υπογράψει και επικυρώσει. Το πρώτο επιτρέπει την άσκηση ατομικής αναφοράς από άτομο ή ομάδα ατόμων κατά κράτους, όταν παραβιάζονται τα δικαιώματα που κατοχυρώνει, ενώ το δεύτερο καταργεί τη θανατική ποινή. Η Ελλάδα κύρωσε το Σύμφωνο και τα δύο Προαιρετικά Πρωτόκολλα με τον Ν. 2462/1997 (ΦΕΚ Α' 25/26.2.97).

3. Η Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου: ρόλος και αρμοδιότητες

Η Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου είναι ένα όργανο, το οποίο συγκροτείται από 18 ανεξάρτητους εμπειρογνώμονες και προβλέπεται από το Σύμφωνο με σκοπό να επιβλέπει την εφαρμογή των διατάξεων του από τα κράτη μέρη. Όλα τα κράτη μέρη του Συμφώνου οφείλουν να υποβάλλουν τακτικά στην Επιτροπή εκθέσεις σχετικά με την εφαρμογή των δικαιωμάτων του Συμφώνου στο εσωτερικό τους. Στην πράξη, τα κράτη μέλη οφείλουν να προσαρμόσουν τη νομοθεσία τους με τις διατάξεις του Συμφώνου. Αυτές οι εκθέσεις εξετάζονται από την Επιτροπή που στη συνέχεια εκδίδει και αποστέλλει στα ενδιαφερόμενα κράτη μέρη τις «Παρατηρήσεις» της επί αυτών. Συχνά η Επιτροπή ζητά από τα κράτη διευκρινίσεις ή κυρώσεις κι άλλων διεθνών συμβάσεων για την αποτελεσματικότερη εφαρμογή των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Επίσης, η Επιτροπή έχει την αρμοδιότητα να εξετάζει προσφυγές για παραβιάσεις των διατάξεων του Συμφώνου. Οι προσφυγές αυτές μπορεί να είναι διακρατικές (άρθρο 41 του Συμφώνου), ή ατομικές (άρθρο 1 Πρώτου Προαιρετικού Πρωτοκόλλου). Τέλος, η Επιτροπή στην προσπάθειά της να διευκολύνει τα κράτη μέρη στην καλύτερη εφαρμογή των διατάξεων της, ερμηνεύει τις διατάξεις του Συμφώνου και δημοσιεύει τα «Γενικά Σχόλια» για συγκεκριμένα ζητήματα και θεματικές.

¹ Νάσκου-Περράκη, Δικαιώματα του Ανθρώπου: Παγκόσμια και Περιφερειακή Προστασία, σ.112

4. Άρθρο 19 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα²

1. Κανείς δεν πρέπει να υπόκειται σε διακριτική μεταχείριση και να παρενοχλείται για τις απόψεις του.
2. Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στην ελευθερία της έκφρασης. Το δικαίωμα αυτό περιλαμβάνει την ελευθερία της αναζήτησης, της λήψης και της μετάδοσης πληροφοριών και απόψεων κάθε είδους, ανεξαρτήτως συνόρων, προφορικά, γραπτά, σε έντυπα, σε κάθε μορφή τέχνης ή με κάθε άλλο μέσο της επιλογής του
3. Η άσκηση των δικαιωμάτων, που προβλέπονται στην παράγραφο 2 του άρθρου αυτού, συνεπάγεται ειδικά καθήκοντα και ευθύνες Μπορεί, επομένως, να υπόκειται σε ορισμένους περιορισμούς, οι οποίοι όμως πρέπει να προβλέπονται με σαφήνεια από το νόμο και να είναι απαραίτητοι:
 - a. για το σεβασμό των δικαιωμάτων ή της υπόληψης των άλλων,
 - b. για την προστασία της εθνικής ασφάλειας, της δημόσιας τάξης, της δημόσιας υγείας ή των χρηστών ηθών

5. Ανάλυση του Άρθρου 19 σύμφωνα με το Γενικό Σχόλιο³

Η Ελευθερία της Γνώμης και η Ελευθερία της Έκφρασης αποτελούν απαραίτητους όρους για την πλήρη ανάπτυξη του ατόμου, καθώς και τον ακρογωνιαίο λίθο για κάθε ελεύθερη και δημοκρατική κοινωνία. Αυτές είναι στενά συνδεδεμένες, με την ελευθερία της έκφρασης να αποτελεί το εχέγγυο για την ανταλλαγή και ανάπτυξη των απόψεων. Οι δύο ελευθερίες που το δικαίωμα αυτό περιλαμβάνει, δηλαδή η ελευθερία στην κατοχή κάθε είδους γνώμης, καθώς και η ελευθερία της εξωτερίκευσης αυτής της γνώμης αλλά και οποιασδήποτε πληροφορίας, τελούν σε στενή σχέση αλληλεξάρτησης. Επιπλέον, αξίζει να σημειωθεί ότι το δικαίωμα του άρθρου 19 συνιστά τη βάση για την πλήρη απόλαυση μιας ευρείας ποικιλίας άλλων ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπως είναι το δικαίωμα του συνέρχεσθαι και συνεταιρίζεσθαι ή το ενεργητικό εκλογικό δικαίωμα. Τέλος, το δικαίωμα αυτό συνεπάγεται μια θετική και μια αρνητική υποχρέωση για το κράτος, οι οποίες το δεσμεύουν και στις τρεις λειτουργίες του, την εκτελεστική, τη νομοθετική και τη δικαστική. Η θετική υποχρέωση του κράτους έγκειται στη λήψη μέτρων που θα διασφαλίσουν την προστασία του δικαιώματος τόσο στις κάθετες σχέσεις πολίτη- κράτους όσο και στις οριζόντιες σχέσεις μεταξύ ιδιωτών, δηλαδή ενάντια σε κάθε πιθανή παραβίαση του από φυσικό πρόσωπο ή νομικό πρόσωπο

² Μπορείτε να διαβάσετε όλο το Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα εδώ: https://www.unhcr.org/el/index.php?option=com_content&view=article&id=26230&Itemid=33

³ Μπορείτε να βρείτε το Γενικό Σχόλιο για το Άρθρο 19 στα ελληνικά εδώ: http://elawyer.blogspot.gr/2011/10/blog-post_16.html

ιδιωτικού δικαίου. Αντιθέτως, η αρνητική υποχρέωση του κράτους όσον αφορά την προστασία του δικαιώματος στην ελευθερία του λόγου περιλαμβάνει την παράλειψη ενεργειών που θα έθεταν σε οποιονδήποτε κίνδυνο την απόλαυση του δικαιώματος.

Στις παρακάτω σελίδες, με τη βοήθεια του Γενικού Σχολίου, θα προσπαθήσουμε να αναπτύξουμε και να αναλύσουμε, όσο το δυνατόν πληρέστερα, το δικαίωμα στην Ελευθερία της Έκφρασης και τις πολλές πλευρές από τις οποίες αυτό απαρτίζεται.

5.1. Ελευθερία της Γνώμης (Άρθρο 19 παρ. 1)

Η παράγραφος 1 του άρθρου 19 προβλέπει το απόλυτο δικαίωμα της Ελευθερίας της Γνώμης, το οποίο δεν μπορεί να υπαχθεί σε καμία εξαίρεση, επιφύλαξη ή περιορισμό. Η Ελευθερία της Γνώμης περιλαμβάνει τη θετική έννοια του να έχει κανείς μια άποψη ή να μπορεί να αλλάξει τις απόψεις του αν και όποτε θέλει, καθώς και την αρνητική έννοια του να μην έχει καμία απολύτως γνώμη. Κανείς δεν μπορεί να υποχρεωθεί στην υιοθέτηση κάποιας συγκεκριμένης άποψης, π.χ. πολιτικής, επιστημονικής, ιστορικής, ηθικής ή θρησκευτικής, ούτε μπορεί να διωχθεί για αυτή.

5.2. Ελευθερία της Έκφρασης (Άρθρο 19 παρ. 2)

Η παράγραφος 2 του άρθρου 19 προβλέπει το δικαίωμα στην Ελευθερία της Έκφρασης, η οποία περιλαμβάνει τις έννοιες της αναζήτησης, λήψης και μετάδοσης πληροφοριών και ιδεών κάθε είδους. Το δικαίωμα αυτό προστατεύει, μεταξύ άλλων, τον πολιτικό λόγο, την κριτική στην ιδιωτική και δημόσια ζωή κάποιου, τη δημοσιογραφία και την ελευθερία του Τύπου, κάθε πολιτιστική και καλλιτεχνική έκφραση, τη διδασκαλία, το θρησκευτικό λόγο, καθώς και τη διαφήμιση. Εδώ προστατεύεται ακόμα και η έκφραση η οποία καταλήγει να είναι βαθιά προσβλητική, παρόλο που αυτή μπορεί σε ένα δεύτερο επίπεδο να περιορισθεί νομίμως με βάση την παράγραφο 3 του άρθρου 19. Επιπλέον, η παράγραφος 2 προστατεύει και κάθε μορφή διασποράς αυτών των πληροφοριών, όπως είναι η προφορική ή γραπτή γλώσσα, οι εικόνες, τα έργα τέχνης, όλα τα οπτικοακουστικά μέσα, όπως και το Διαδίκτυο, η ενδυμασία κ.α.

5.2.1. Ελευθερία του Τύπου και τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης

Ένα από τα σημαντικότερα ίσως στοιχεία που το δικαίωμα του άρθρου 19 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα συνεπάγεται είναι η απαγόρευση κάθε μορφής λογοκρισίας στα ΜΜΕ. Άλλωστε, η διασφάλιση της Ελευθερίας του Τύπου καθώς και όλων των άλλων Μέσων αποτελεί αναγκαίο χαρακτηριστικό μια κοινωνίας δημοκρατικής που σέβεται τα ανθρώπινα δικαιώματα. Από τη μία πλευρά, το Σύμφωνο προβλέπει το δικαίωμα των ΜΜΕ να λαμβάνουν και να προωθούν πληροφορίες σχετικά με θέματα που άπτονται του δημόσιου βίου και ενδιαφέρουν το κοινό. Αυτό, φυσικά, υπονοεί την ύπαρξη ΜΜΕ, τα οποία έχουν ελεύθερα τη δυνατότητα να σχολιάζουν τέτοιου είδους ζητήματα και να συμβάλλουν στη διαμόρφωση της κοινής γνώμης, απαλλαγμένα από κάθε μορφή λογοκρισίας. Από την άλλη πλευρά, το Σύμφωνο περιλαμβάνει και το αντίστοιχο δικαίωμα του κοινού να λαμβάνει κάθε είδους πληροφορίες που τα ΜΜΕ έχουν να του προωθήσουν, επιλέγοντας το ίδιο ποιες θα συγκρατήσει και για ποιες θα αδιαφορήσει. Το κράτος είναι αυτό που πρέπει να λάβει μέτρα και να μεριμνήσει για την προστασία του δικαιώματος του κοινού να έχει πρόσβαση σε μια μεγάλη ποικιλία πληροφοριών και ιδεών, εξασφαλίζοντας την ανεξαρτησία και την πολυμορφία των ΜΜΕ. Στην προσπάθειά του αυτή, βέβαια, το κράτος θα πρέπει να λάβει υπόψη και τις νέες δυνατότητες που παρέχονται λόγω των συνεχών τεχνολογικών

επιτευγμάτων, όπως είναι το Διαδίκτυο ή τα κινητά τηλέφωνα και οι εφαρμογές τους. Άλλωστε, πλέον, υφίσταται η δυνατότητα της ανταλλαγής ιδεών, απόψεων και πληροφοριών σε ένα παγκόσμιο επίπεδο, λόγω των τεχνολογικών αυτών καινοτομιών, στις οποίες το κράτος θα πρέπει να εξασφαλίσει ισότιμη πρόσβαση για όλους τους πολίτες του. Σημαντικό εδώ είναι το ζήτημα της χρηματοδότησης τους, το οποίο θα πρέπει πάντα να αντιμετωπίζεται με γνώμονα τη μη υπονόμηση της ανεξαρτησίας τους.

5.2.2. Ελευθερία της Έκφρασης και Πολιτικά Δικαιώματα

Είναι προφανές πως το δικαίωμα στην Ελευθερία της Έκφρασης συνδέεται με τα Πολιτικά Δικαιώματα, και κυρίως με το δικαίωμα του εκλέγειν, καθώς το κοινό που καλείται να εκλέξει ένα πρόσωπο σε ένα δημόσιο αξίωμα θα πρέπει να έχει πρόσβαση σε όλες τις πληροφορίες που θα του φανούν χρήσιμες, προκειμένου να επιλέξει μεταξύ των υποψηφίων. Επιπλέον, όμως, θα πρέπει να έχει και πλήρη πρόσβαση σε πληροφορίες που αφορούν πράξεις προσώπων που έχει ήδη εμπιστευτεί με την ψήφο του. Η ελεύθερη, επομένως, ροή πληροφοριών και στοιχείων σχετικά με δημόσια και πολιτικά ζητήματα μεταξύ πολιτών, υποψηφίων και εκλεγμένων αντιπροσώπων είναι απαραίτητη και θα πρέπει να διασφαλίζεται με μέτρα, τα οποία λαμβάνει το κράτος.

5.3. Η εφαρμογή του άρθρου 19 παρ. 3

Όπως μπορεί κανείς να διακρίνει τόσο από το άρθρο 19, όσο και από το Γενικό Σχόλιο που το συνοδεύει, στην παράγραφο 3 νομιμοποιείται η θέσπιση ορισμένων *αυστηρά οριοθετημένων περιορισμών* στο δικαίωμα της Ελευθερίας της Έκφρασης.⁴ Το ίδιο το άρθρο στην παράγραφο 3 αναγνωρίζει πως η προστασία των επιμέρους δικαιωμάτων που συναπαρτίζουν την προστατευόμενη έννοια της Ελευθερίας της Έκφρασης – τα οποία και παρουσιάζονται πιο αναλυτικά στην παράγραφο 2 του ίδιου άρθρου, με την συμπλήρωσή τους από το Γενικό Σχόλιο – συνεπάγονται ένα επιπλέον και εξέχον βάρος “*ειδικών καθηκόντων και ευθυνών*” για το εκάστοτε κρατικό μόρφωμα που καλείται να εγγυηθεί για αυτά. Έτσι, το άρθρο 19 εξουσιοδοτεί, με μεγάλη αυστηρότητα και εγκράτεια, τους εκάστοτε κρατικούς φορείς να ασκήσουν εξαιρετικά συγκεκριμένους περιορισμούς στην Ελευθερία της Έκφρασης.

Η πρώτη και πιο σημαντική επισήμανση είναι πως η παράγραφος αυτή του άρθρου 19 έρχεται ως εξαίρεση στον γενικό κανόνα που το ίδιο θέτει, αυτόν της προστασίας και του σεβασμού της Ελευθερίας της Έκφρασης. Αυτό σημαίνει ότι οι εξαιρέσεις αυτές που καθιερώνονται πρέπει να ερμηνεύονται στενά και συντηρητικά, χωρίς να γίνεται απόπειρα κατάχρησής τους για την εξυπηρέτηση ιδιοτελών σκοπών και την επερχόμενη κατάλυση του δικαιώματος. Γι' αυτόν ακριβώς το λόγο, οι συντάκτες του Συμφώνου προνόησαν και οριοθέτησαν με δυο τρόπους τα πεδία στα οποία

⁴ Δαγτόγλου, Ατομικά Δικαιώματα, σ.351

μπορούν να αφορούν αυτοί οι περιορισμοί (σεβασμός των δικαιωμάτων άλλων πολιτών και προστασία της εθνικής ασφάλειας, της δημόσιας τάξης, της δημόσιας υγείας ή των χρηστών ηθών). Άλλη μια βασική προϋπόθεση για την θέση σε ισχύ περιορισμών είναι η προηγούμενη πρόβλεψη τους από το νόμο – με έμμεση αναφορά στην προηγούμενη νομιμοποίησή τους σε συνταγματικές διατάξεις. Έτσι οι συντάκτες του Συμφώνου προσπάθησαν να διασφαλίσουν πως οι εκάστοτε περιορισμοί θα είναι και τυπικά αλλά και ουσιαστικά νόμιμοι, εφόσον θα “δένουν” με τις υπόλοιπες διατάξεις τις σχετικές με τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα, θα εμποτίζονται από τις προθέσεις και επιδιώξεις αυτών και συνεπώς θα εξυπηρετούν την εύρυθμη λειτουργία της έννομης τάξης και όχι την καταστρατήγηση θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η σύνδεσή τους με την ανάγκη που δηλώνουν ότι εξυπηρετούν θα πρέπει να είναι ευνόητη και αντικειμενικά υπαρκτή, ενώ το βάρος της απόδειξης ότι τέτοιος νόμος υπάρχει και ισχύει φέρει σε κάθε περίπτωση το κράτος, εφόσον αυτό είναι αρμόδιο για την θέσπιση περιορισμών.

Φυσικά οι περιορισμοί δεν θα πρέπει σε καμία περίπτωση να γίνουν εργαλείο στα χέρια φορέων που επιδιώκουν την κατάλυση της δημοκρατίας με κάθε μέσο. Εδώ συνάδει το νόημα της προστασίας της ελευθερίας του τύπου: ο τύπος, ειδικά ως η επονομαζόμενη «πέμπτη εξουσία», κρίνεται πρέπον να είναι αδέσμευτος, από την σύνταξη, την δημιουργία και την κυκλοφορία του μέχρι την έκφραση σε αυτόν και μέσω αυτού, επισημαίνοντας πως οποιαδήποτε δέσμευσή του με ανήθικο σκοπό δεν εξυπηρετεί όχι μόνο το δικαίωμα στην έκφραση των απόψεων που συμμετέχουν σε αυτή τη διαδικασία, αλλά και το αντίστοιχο δικαίωμα των πολιτών να ενημερωθούν μέσω αυτού.

Όπως ορίζει με σαφήνεια και το ίδιο το άρθρο στην παράγραφο 2, ο πρώτος λόγος που δικαιολογεί τον υπό προϋποθέσεις περιορισμό του δικαιώματος είναι σε περίπτωση που η άσκησή του αντιβαίνει στην προστασία άλλων θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών. Όπως προαναφέρθηκε, οι περιορισμοί οφείλουν να κινούνται στα επιτρεπτά μέτρα και να εξασφαλίζουν την προστασία των δικαιωμάτων με πιο συλλογικό τρόπο.

Ο δεύτερος λόγος που νομιμοποιεί κάποιους περιορισμούς στο δικαίωμα της ελευθερίας της έκφρασης είναι ο σχετικός με την προστασία της εθνικής ασφάλειας ή της δημόσιας τάξης ή της δημόσιας υγείας ή ηθικής. Ειδικότερα, η προσοχή επικεντρώνεται στο να μη συνιστά «αποκάλυψη»⁵ η δημοσίευση πληροφοριών σχετικών με την εθνική ασφάλεια, να μην θίγεται η αξιοπρέπεια και η τιμή δημοσίων λειτουργών σε βαθμό που να ξεπερνά την απολύτως θεμιτή προσωπική κριτική έκφραση, ενώ ιδιαίτερη μέριμνα συνιστούν και ιδιόμορφες περιπτώσεις Ελευθερίας της Έκφρασης, όπως για παράδειγμα εκείνες που σχετίζονται με καταδικαστικές αποφάσεις της δικαστικής εξουσίας (με σκοπό την προστασία τόσο των δικαστών όσο και των κατηγορουμένων), ή ο προσεκτικός χειρισμός του λόγου ώστε να μη θίγονται κοινωνικά ήθη και παραδόσεις που καθορίζουν το εκάστοτε κοινωνικό γίγνεσθαι.

⁵ Νάσκου-Περράκη, Δικαιώματα του Ανθρώπου: Παγκόσμια και Περιφερειακή Προστασία, σελ. 311

Τέλος, οι περιορισμοί θα πρέπει σε κάθε περίπτωση να διατυπώνονται με σαφήνεια και ακριβές περιεχόμενο, να ερμηνεύονται σε εξαιρετικά στενά πλαίσια και να συνοδεύονται με εισηγήσεις του κάθε κράτους - μέρους του Συμφώνου, στις οποίες θα διατυπώνονται ξεκάθαρα οι ακριβείς ανάγκες που προστάζουν την θέσπιση των εν λόγω περιορισμών, καθώς και τα δικαιώματα που αυτοί επιχειρούν να διαφυλάξουν.

5.3.1. Περιορισμός του πεδίου εφαρμογής της Ελευθερίας της Έκφρασης σε συγκεκριμένες κατηγορίες

Περιπτώσεις που ανησυχούν την Επιτροπή Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων⁶ ως προς την θέσπιση περιορισμών στην Ελευθερία της Έκφρασης είναι, για παράδειγμα, οι σχετικές με την επίκληση από κρατικούς φορείς λόγων όπως η μη επιρροή των πολιτών ώστε να δικαιολογήσουν την λήψη μέτρων για περιορισμό της ελεύθερης έκφρασης πολιτικών φορέων στα μέσα μαζικής ενημέρωσης, ειδικά σε προεκλογικές περιόδους. Στην πραγματικότητα, τέτοιοι λόγοι δεν επαρκούν επ ουδενί και παρεκβαίνουν των χρηστών ορίων. Ο πλουραλισμός των ΜΜΕ και η ανεξαρτησία τους θα πρέπει να προωθείται και να μην τίθεται υπό καταστρατήγηση (εξ' ου και η νομιμοποίηση σε συνταγματικά κείμενα ανεξάρτητων αρχών υπεύθυνων για την διοίκηση και ρύθμιση των σχετικών φορέων, όπως για παράδειγμα το Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης όσον αφορά την ελληνική έννομη τάξη). Αντίστοιχα, το κράτος θα πρέπει να μεριμνά ώστε τα ΜΜΕ να μην κυβερνώνται και επηρεάζονται εξολοκλήρου από ισχυρά οικονομικά συμφέροντα που στοχεύουν στην κάλυψη των προσωπικών τους επιδιώξεων, αλλά θα πρέπει τα μέσα να λειτουργούν έτσι ώστε να βρίσκουν πεδίο έκφρασης σε αυτά όλες οι διαφοροποιημένες απόψεις. Φυσικά, τα μέσα δεν θα πρέπει σε καμία περίπτωση να “χρωματίζονται” ευνοϊκά ούτε απέναντι στο ίδιο το κράτος.

Ασύμβατες με το όλο πνεύμα του Συμφώνου και του περιεχομένου του καθίστανται ρυθμίσεις περιορισμών που παρεμποδίζουν με κάθε δυνατό τρόπο την ελευθερία τύπου, όχι μόνο με την ίδια την αποτυπωμένη έκφραση ορισμένης άποψης αλλά και με έμμεσους τρόπους όπως με ελλιπή χρηματοδότηση ή περιορισμό στην ελευθερία μετακίνησης των δημοσιογράφων. Επίσης, αντίβαρα δημιουργούνται και για γενικώς αποδεκτές υπερβολές της Ελευθερίας στην Έκφραση (όπως για παράδειγμα η συκοφαντική δυσφήμιση) με τη χρήση τεκμηρίων σχετικών με την αλήθεια, ενώ ενθαρρύνεται η σταδιακή αποποινικοποίηση της δυσφήμισης.

Τέλος, περιορισμοί δεν δύνανται σε καμία περίπτωση να επιβληθούν στην έκφραση ασέβειας σε οποιαδήποτε θρησκεία, επικρατούσα σε ένα κράτος ή μη, αλλά ούτε και στην έκφραση προσωπικής άποψης πάνω σε συγκεκριμένα ιστορικά γεγονότα.

⁶ Χρυσόγονος, Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, σ.136

6. Ερωτήσεις προς τους συμμετέχοντες

- ❖ Συμφωνείτε με την αποκάλυψη πληροφοριών από τα ΜΜΕ όσον αφορά τη ζωή των πολιτικών προσώπων;
- ❖ Πιστεύετε ότι πρέπει να υπάρχουν περιορισμοί στο δικαίωμα στην Ελευθερία της Έκφρασης;

7. Ενδεικτικές επιλογές για πρόσθετη μελέτη

- ❖ Παρούλα Νάσκου–Περράκη: Ανθρώπινα Δικαιώματα: Ερωτήσεις και Απαντήσεις (Μέρος Α) (2013) :
https://www.academia.edu/12754797/%CE%91%CE%BD%CE%B8%CF%81%CF%8E%CF%80%CE%B9%CE%BD%CE%B1_%CE%94%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CE%B9%CF%8E%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B1_%CE%95%CF%81%CF%8E%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82_%CE%BA%CE%B1%CE%B9_%CE%91%CF%80%CE%B1%CE%BD%CF%84%CE%AE%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82_%CE%9C%CE%AD%CF%81%CE%BF%CF%82_%CE%91_2013
- ❖ Παρούλα Νάσκου–Περράκη: Ανθρώπινα Δικαιώματα: Ερωτήσεις και Απαντήσεις (Μέρος Β) (2013) :
https://www.academia.edu/12754849/%CE%91%CE%BD%CE%B8%CF%81%CF%8E%CF%80%CE%B9%CE%BD%CE%B1_%CE%94%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CE%B9%CF%8E%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B1_%CE%95%CF%81%CF%89%CF%84%CE%AE%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82_%CE%BA%CE%B1%CE%B9_%CE%B1%CF%80%CE%B1%CE%BD%CF%84%CE%AE%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82_%CE%9C%CE%AD%CF%81%CE%BF%CF%82_%CE%92_2013
- ❖ Τα πρωτότυπα κείμενα των Γενικών Σχολίων που είναι διαθέσιμα στον παρακάτω σύνδεσμο: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/TBSearch.aspx?Lang=en&TreatyID=8&DocTypeID=11.
- ❖ Η μηχανή αναζήτησης σχετικά με το ποιες διεθνείς συνθήκες ανθρώπινων δικαιωμάτων έχει υπογράψει και κυρώσει κάθε κράτος-μέλος του ΟΗΕ. Έμφαση πρέπει να δοθεί στο αν συγκεκριμένο κράτος έχει υπογράψει και κυρώσει το Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα και τα δυο προαιρετικά πρωτόκολλά του. Διαθέσιμη στον σύνδεσμο: <http://indicators.ohchr.org/>.
- ❖ Οι εκθέσεις της Επιτροπής για τα κράτη μέρη (με έμφαση κάθε εμπειρογνώμονος στο κράτος το οποίο εκπροσωπεί στην Επιτροπή) που είναι διαθέσιμες στο: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/TBSearch.aspx?Lang=en&TreatyID=8&DocTypeID=45&DocTypeID=29.
- ❖ Οι “Παρατηρήσεις” (με έμφαση και εδώ στο κράτος που εκπροσωπεί ο κάθε εμπειρογνώμων) της Επιτροπής για τα κράτη μέρη που είναι διαθέσιμες στο: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/TBSearch.aspx?Lang=en&TreatyID=8&DocTypeID=5.

- ❖ Οι ιστοσελίδες που επισυνάπτονται στις υποσημειώσεις που είναι ενσωματωμένες στο κείμενο του Οδηγού Μελέτης και παρατίθενται στο μέρος «Ηλεκτρονικές Πηγές» του Οδηγού Μελέτης.

8. Βιβλιογραφία

- ❖ Παρούλα Νάσκου-Περράκη, Δικαιώματα του Ανθρώπου: Παγκόσμια και περιφερειακή προστασία. Θεωρία – Νομολογία, Εκδόσεις Σάκκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2016.
- ❖ Κώστας Χ. Χρυσόγονος, Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2006.
- ❖ Π. Δ. Δαγτόγλου, Ατομικά Δικαιώματα, Εκδόσεις Σάκκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2012.
- ❖ Human Rights Committee, General Comment No. 34: Article 19 (Freedoms of opinion and expression), 102nd session, 2011

9. Ηλεκτρονικές πηγές

- ❖ Το Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα στα ελληνικά: https://www.unric.org/el/index.php?option=com_content&view=article&id=26230&Itemid=33
- ❖ Το Γενικό Σχόλιο του άρθρου 19 στα ελληνικά: http://elawyer.blogspot.gr/2011/10/blog-post_16.html
- ❖ Ορισμοί των νομιμοποιητικών βάσεων ενός περιορισμού: <http://icj.wpengine.netdna-cdn.com/wp-content/uploads/1984/07/Siracusa-principles-ICCPR-legal-submission-1985-eng.pdf>
- ❖ The United Nations International Covenant on Civil and Political Rights: Does It Make a Difference in Human Rights Behavior?": Linda Camp Keith, Journal of Peace Research, Vol. 36, No. 1. (Jan., 1999), pp. 95-118., https://www.researchgate.net/profile/Linda_Keith/publication/237555122_The_United_Nations_International_Covenant_on_Civil_and_Political_Rights_Does_It_Make_A_Difference_in_Human_Rights_Behavior/links/544536740cf2f14fb80ef68d/The-United-Nations-International-Covenant-on-Civil-and-Political-Rights-Does-It-Make-A-Difference-in-Human-Rights-Behavior.pdf
- ❖ Η ελευθερία του λόγου: <http://forum.osarena.net/threads/%CE%95%CE%BB%CE%B5%CF%85%CE%B8%CE%B5%CF%81%CE%AF%CE%B1-%CE%9B%CF%8C%CE%B3%CE%BF%CF%85-%CE%94%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CE%AF%CF%89%CE%BC%CE%B1-%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%88%CE%BA%CF%86%CF%81%CE%B1%CF%83%CE%B7.2349/>